*Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!*

# ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 296 (10893) | 1978 чылдың декабрь 26, вторник | 1925 чылда үдезилеттинген | Өртээ 2 көп

## СОНУУРГАЛ УЛГАТКАН

СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң материалдарыбиле Тыванның В. И. Ленин аттыг даг-дүгү арыглаар комбинаттың арыглал фабриказының коллективи танышкаш, боттарының ажыл-ижинде чедер-четпестерни ханы анализтеп, социалистиг чарыштың чаа хевирлерин ажылдап кылып эгелээн.

Арыглал фабриказының цехтеринге бүдүрүлге даалгаларын долдур болгаш ажыр күүседир, бүдүрүлгениң хемчээлин өстүрер, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш эзлчеглерниң ажылчыннарының база инженер-техниктиг ажылдакчыларының материалдыг сонуургалын күштелдирер сорулга-биле бо чылдың декабрьдан эгелээш социалистиг чарыштың немелде негелделерин ажылдап кылган. Ында эзлчег планнарын ажыр күүседип турар мурнакчыларга акша шаңналдарын, вымпел болгаш кызыл туктарны он хонуктап тыпсып турарын айыткан.

Декабрьның баштайгы 10 хонуунда социалистиг чарыштың түңнелин үндүрген. Бедик сорттуг даг-дүгү арыглаар цехтен даг-дүгү аңгылап-арыглаарының он хонукта планын 106 хууга күүсеткен Н. Стародубовага удурткан дөртү эзлчег тиилекчи болуп, 100 рубльдиң шаңналын алган. А бедүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехтен М. Сундуй-оол биле Н. Абатуровка удурткан бешки, дөртү эзлчеглер тиилекчи болганнар.

Декабрьның 10 хонуунда ниити фабрикадан күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, ажылдың шынарын экижиткеш, бедик сорттуг даг-дүгү арыглаар цехте Б. Кууларга удурткан ийиги эзлчег тиилекчи болуп, кызыл тук болгаш 200 рубль-биле шаңнаткан.

## СЭКП-НИҢ XXV СЬЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА!

**Онгу беш чыл — ажыктыг чоруктуң, шынарның беш чылы**

## ЧАРЫШТЫҢ АЧЫЗЫНДА

**Тыванның автосептелге заводунуң коллективи онгу беш чылдың баштайгы үш чылының планныг сөөлгаларын хуусаа бетинде күүсеткен. Заводтуң ишчилериниң күш-ажылчы чедиишкинерин чугаалап бээрин партия организациязының секретары Е. Н. Балабановадан бистиң корреспондентивис дилээн. Ону кысказы-биле моон адаанда парладывыс.**

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бистиң заводтуң коллективи онгу беш чылдың баштайгы хүннеринде-ле планныг онаалдаларны ажыр күүседир хүлээлгелерни алган. Ону күүседир дээш социалистиг чарышты калбарткан, оон түңнелин айыткан хуусаазында үлүгүп, мурнакчыларны шаңнап-мактап турар. Ол эки түңнелдерни берген. Автосептелге заводунуң ажыл-ишчилериниң согласен сөзү ажыл-херектери-биле карышчайн турар. Баштайгы үш чылдың планча он хонук эрте күүсеткен. Үш чылдың дургузунда 4110 муң рубльдиг продукциязын бүдүрген, ол бердинген даалгалан бир муң рубль хөй. 3698 муң рубльдин продукциязын сайгарган, бо болза пландан он дөрт муң рубль ажык турар.

Социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда коммунистер чоруп орар. Олар планныг онаалдаларны күүседир, күш-ажылчы чедиишкиннерни көвүдедир дээш тура-соруктуг ажылдап турарлар. Оон түңнелинде чөрби кижи хуула беш чыл планын күүсеткен. Оларның арасында коммунистер токарь Г. Кострикцев, моторист И. Зайцев, автобустар септөөр бригаданың бригадири К. Кукарин болгаш өскелер-даа бар. Үжен алды кижи бо чылдың планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүседип, коллективтиг күш-ажылчы чедиишкиннинге төлептиг үлүүн киргген.

Участоктар аразында социалистиг чарышка В. И. Белостоков удурткан шуткулга участогу чангыс удаа эвес тиилекчи болуп келген. ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганындан бээр бир чыл оюнда участок үш чыл планын күүсеткен. А. Д. Ковалевка удурткан механиктиг участоктуң коллективи үш чыл планын ноябрь айда дооскан.

«Тыва кобальт» комбинаттың септелге-механика цехинде электри-биле каңнакчы Геннадий Кириллович Осипов бо чылдың бүдүрүлге планын 120 хуу күүсеткен. Ол — идеткейлиг хөй-шиитчи, цехте профсвилел комитединиң кежигүү, техниканың озалдындак чок болурунуң хөй-иити инспектору. Онгу беш чылдың үш чылдарының социалистиг чарыжында тиилекчи боон келген.

ЧУРУКТА: Г. К. Осипов.

## ЭШТЕРИН КЫЙГЫРГАН

СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң материалдарын «Чодураа» совхозтуң ажыл-ишчилери хойжу бригадалар төптеринде, Хараал-Тей сүт-бараан фермазында, өске-даа коллективтерде болгаш чурттап турар черниң аайы-биле өөренип турарлар. Пленумнуң материалдарын кижи бүрүзүге тайылбырлап чедирери бо хүннерде партия организацияларының активчилериниң, удуртукчу кадрларның кол сорулгазы апарган. Мацаа кол-ла күш — агитаторлар болуп турар. Оларны тускай чыгган, чаа хуваалданы кылып, опаашкан участоктарынга чорудар ажылдар талазы-биле чангыс аай утланыышкынны берген.

Чаңчыл болган малчыннар хүнүнде Пленум материалдарын совхозтуң мурнунда салдынган сорулгалары-биле хол баштырып турган таныштырган. Малчыннар кыштаглаашкынны чедиишкиниг эрттирер талазы-биле боттарының санал-онаалдарын берип, келир чылда социалистиг хүлээлгелерни алган.

Совхозта төрүүр хойлуг он сес коданга 86 сакманщик негеттинин турар. Оларны четчеләөр талазы-биле царт-ком, көдээ Совет, ажылчын комитеди, хөрөөженнер чөвүлели тодаргай ажылдарны кылын турар. Чижээ, агитквартиралар аайы-биле хөрөөжен чопнуң даңазын тургускаш, көдээ Советке шуптузун чыгаш, Пленумнуң материалдары-биле таныштырып, амыдыралы өске-даа айтырыгларны чугаалашышаан, күзелдиглерни сакманщиктөөр-биле мобилизастаан. Оон түңнелинде 63 кижи ынчаар ажылдаарын шиитпирлээн, оларны кодан бүрүзүнде быжыглаан.

Сакманщиктерниң аразында организастан чорудар чарыштың негелделерин кыылганнарга таныштырган. Аңаа келген Валентина Соян, Мария Сиплик, Роза Бичe-оол, Тамара Нурзат болгаш өскелер-даа 110—135 хураганнарны менди ажаан, дорукту-рун бээрин хүлээшеш, оларның үлегерин эдерериниг өске эш-өөрүн кыйгырганнар.

М. ОЮН.

Тес-Хем район.

## КАЛБАК ТАНЫЖЫЛГА

СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң материалдарын ажылчын хоорай — Ак-Довуракты ажыл-ишчилери калбаа-биле таныжып, ажыл-ижинде чедер-четпестерни ханы анализтеп, боттарының ажыл-чорудулгазын СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң ноябрь Пленумунга чугаазынга хамаарыштыр планнап турарлар.

«Тыва даг-дүгү тудуг» тудуг эргеленниң парткому хоорайда партия эге организацияларының секретарларының, лекторларының, политинформаторларының чаңгыс хүнүү семинарын эрттирип, аңаа ноябрь Пленумунуң материалдарын ханызы-биле таныштырган. Бо хүннерде ол чугула документтерни күш-ажылчы коллективтерде, партия эге организацияларында таныжып турар. Партком кежигүннерин тус-тус участоктарга быжыглаан.

Ук ажыл В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың цехтеринде, эзлчеглеринде база хайнышкынны чоруп турар. Комбинаттың парткому бо талазы-биле тодаргай план-хемчеглерни ажылдап кылган. Тус-тус цехтер ажылчыннарынга бо чугула документтерни таныштырар, ону ажыл-херекке боттандырарын калбарткан.

Х. МОНГУШ.

## ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының Совединге соңгулдалар талазы-биле Тыванның № 392 соңгулда округунуң талазы-биле округтуң соңгулда комиссиязының составын бадылаар дугайында

*Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң*

*Ч А Р Л Ы Ы*

«ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында» ССРЭ Хоойлузунуң 24, 25 баа 28 үүлдериниге үндезилээш, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **доктаадыры болза:**

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының Эвилел Совединге соңгулдалар талазы-биле Тыванның № 392 соңгулда округунуң соңгулда комиссиязын хөй-ниити организацияларның болгаш күш-ажылчы коллективтиг төлөөлекчилериниң даразында составтыг кылдыр бадылаар:

Комиссияның даргазы Дандар-оол Кок-Хуваевич **Оржак**—Тыванның область коммунистиг организациязындан.

Комиссияның даргазының оралакчызы Михаил Федотович **Демин**—№ 1 автотранспорт бүдүрүлгезиниң ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Комиссияның секретары Лариса Ондаровна **Кудряшова**— медицина ажылдакчыларының профессионал эвилелиниң Тыва область организациязындан.

**Комиссияның кежигүннери:**

Эрестол Даржаевич **Даржаа**—Тожу районунуң «Тоора-Хем» совхозунуң ажылчыннарындан, специалистериниден болгаш албан-хаакчыларындан.

Владимир Рудольфович **Евсеев**—улус депутаттарының Бии-Хем район Совединиң күүскомунуң көдээ ажылагый бүдүрүлге эргеленниң специалистериниден болгаш албан-хаакчыларындан.

Эдуард Хизматович **Загидулин**—«Шагопартяжстрой» трестиң «Тыва даг-дүгү» тудуг эргеленниң ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан. Барыып-Хемчик район.

Кара-кыс Маңчировна **Иргит**—Каа-Хем районунуң «Енисей» совхозунуң ажылчыларындан, специалистериниден болгаш албан-хаакчыларындан.

Чимис Күжүгетовна **Күжүгет**—Бай-Тайга районунуң хереглекчилер ниитилелиниден.

Валентина Чимит-Даржуевна **Куулар**—Бүгү-россияның театр ниитилелиниң Тыва салбырындан.

Владимир Ильич **Лебедев**—ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының Сибирь салбырының экономика болгаш үлетпүр бүдүрүлгени организастаар институтунуң Тывада экономика лабораториязының эртем ажылдакчыларындан, ажылчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Светлана Ырышовна **Монгуш**—Чөөн-Хемчик районда Чадаананың район эмнелгезиниң медицина ажылдакчыларының коллективинден.

Дандар-оол Хаянгырбаевич **Оржак**—Бүгү-эвилелдиг Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Кызыл-Хем район организациязындан.

Иван Иванович **Ракитин**—«Тыва кобальт» комбинаттың ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан, Таңды район.

Тамара Романовна **Туева**—Кызыл районунуң «Кок-Тей» совхозунуң ажылчыларындан, специалистериниден болгаш албан-хаакчыларындан.

Севил Сюрюновна **Юмбуу**—Тыва АССР-ниң хереглекчилер ниитилелиниң эвилелиниден.

**Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Даргазы М. МЕНДУМЕ.**

**Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.**

Кызыл хоорай, 1978 чылдың декабрь 25.

## ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының Национаддар Совединге соңгулдалар талазы-биле Тыва АССР-ден округтарның соңгулда комиссияларының составын бадылаар дугайында

*Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң*

*Ч А Р Л Ы Ы*

«ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында» ССРЭ Хоойлузунуң 24, 25, 28 үүлдериниге үндезилээш, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **доктаадыры болза:**

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының Национаддар Совединге соңгулдалар талазы-биле Тыва АССР-ден округтарның соңгулда комиссияларының составын хей-ниити организацияларының болгаш күш-ажылчы коллективтериниң дараазында төлөөлекчилери составтыг кылдыр бадылаар:

**НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КЫЗЫЛДЫҢ ЧӨӨН ТАЛАКЫ № 646 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГТУН СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ:**

Комиссияның даргазы Николай Аркадьевич **Серый**—Тываның авиабүдүрүлгезиниң инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Комиссияның даргазының оралакчызы Екатерина Дуктуг-ооловна **Танова**—Тыва АССР-ниң Күрүнеениң телевидение болгаш радиодамчылыга комитединиң ажылдакчыларының коллективинден.

Комиссияның секретары Виктория Павловна **Дружинина**—Кызылдың хоорай коммунистиг организациязындан.

**Комиссияның кежигүннери:**

Степан Салчакович **Адыг**—Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садылының херектериниң талазы-биле эргеленниң типографиязының ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Надежда Геннадьевна **Базуева**—көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге-техниктиг хандырылгазының талазы-биле районнар аразының Кызылда каттыжышкынының ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Елена Максимовна **Захаринская**—культура ажылдакчыларының профессионал эвилелиниң Кызыл хоорайда организациязындан.

Клавдия Пюрбюевна **Куулар**—Кызыл үлетпүр садыгның «Саян» универмагының ажылдакчыларының коллективинден.

Батый Монгушевич **Кенеш** — Тыва АССР-ниң Журналистер эвилелинден.

Владимир Алексеевич **Лавренов**—чурт үлетпүр болгаш коммунал-хандырылга бүдүрүлгелериниң ажылдакчыларының профессионал эвилелиниң Тыва область организациязындан.

Тамара Ивановна **Машукова** — Тываның электри четкилериниң Кызылда электри станциязының ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Владимир Зотсеевич **Обухов** — Тыва АССР-ниң Садыг министерствозунуң автотранспорт бүдүрүлгезиниң ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Виктор Васильевич **Рытов** — Тываның автосептелге заводунуң ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Светлана Васильевна **Товариштай**—харызаа ажылдакчыларының профессионал эвилелиниң Тыва область организациязындан.

Виктор Андреевич **Тэгба** — Бүгү-россияның «Росводпром» каттыжышкынының Кызылда демир-бетон кылыглар заводунуң ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Виктор Анатольевич **Шабалин**—автомобиль транспорту болгаш чазаглыг орудтар ажылчыларының профессионал эвилелиниң Тыва область организациязындан.

**НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КЫЗЫЛДЫҢ БАРЫЫН ТАЛАКЫ № 647 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГТУН СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ:**

Комиссияның даргазы Доруг-оол Алдын-оолович **Монгуш**—«Билиг» ниитилелиниң Кызыл хоорайда организациязындан.

Комиссияның даргазының оралакчызы—Иван Антонович **Максименко**—Тываның транспорт эргеленниң Кызылда № 3 автотранспорт бүдүрүлгезиниң ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Комиссияның секретары Ольга Трофимовна **Завтракова** — Кызылда «Тудуг кезектери» комбинаттың ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

**Комиссияның кежигүннери:**

Надежда Борисовна **Антонова**—Бүгү-эвилелдиг Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Кызыл хоорайда организациязындан.

Өшкү-Саар Карымовна **Балдан**—Кызылдың хлеб заводунуң ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Ольга Захаровна **Блохина** — Кызылдың сүт комбинадының ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Борис Николаевич **Кашин** —Тываның геология-шинчилел экспедициязының ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Татьяна Александровна **Палкина**—Кызылдың даараныла фабриказының ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Зоя Федоровна **Саая**—Кызылдың хоорай коммунистиг организациязындан.

Чечек-оол Сүрүновна **Саая** — профессионалдар эвилелдериниң Тыва область организациязындан.

Александр Харлампиевич **Сёмочкин**—«Каа-Хем» хөмүрдаш разрезиниң ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Тамара Ивановна **Сёмина**—Кызылдың алгы заводунуң ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Тенек-оол Биченекович **Түлүш**—«Тыва тудуг» трестиң «Кызыл тудуг» эргеленниң ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Владимир Балбырович **Чимдан**—чурт үлетпүр болгаш коммунал-хандырылга бүдүрүлгелериниң ажылдакчыларының профессионал эвилелиниң Тыва область организациязындан.

Николай Алексеевич **Чистяков**—Тыва АССР-ниң Чөвүүн амыдырал хандырылга министерствозунуң Кызылда ательезиниң ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

**НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ БАЙ-ТАЙГАНЫҢ № 648 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГТУН СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ:**

Соңгулда комиссиязының даргазы Ламажык Хертекович **Допуа**—Бай-Тайганың район коммунистиг организациязындан.

Комиссияның даргазының оралакчызы Ковтар-оол Даг-баевич **Саая**—Моңгун-Тайга районунуң «Малчын» совхозунуң ажылчыларындан, специалистериниден болгаш болгаш албан-хаакчыларындан.

Комиссияның секретары Елена Шойдаковна **Сат**—Бай-Тайга районунуң Тээли сес чыл школазының башкыларындан болгаш техниктиг ажылдакчыларындан.

**Комиссия кежигүннери:**

Наталья Иргитовна **Аракчаа**—Бай-Тайганың район эмнелгезиниң медицина ажылдакчыларының коллективинден.

Чудур Салчакович **Артай-оол**—күрүне албан черлериниң ажылдакчыларының профессионал эвилелиниң Моңгун-Тайга район организациязындан.

Байлак Аскак-оолович **Донгак**—«Тыва септелге-тудуг» трестиң Мугур-Аксында район тудуг участогунуң ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Кара-оол Чыргалович **Иргит**— Бай-Тайга районунуң «Кара-Хол» совхозунуң ажылчыларындан, специалистериниден болгаш албан-хаакчыларындан.

Киров Динмидекович **Күжүгет**—Бай-Тайга районунуң «Тээли» совхозунуң ажылчыларындан, специалистериниден болгаш албан-хаакчыларындан.

Орус-оол Сюрюнович **Күжүгет**—Бай-Тайга районунуң «Бай-Тал» совхозунуң ажылчыларындан, специалистериниден болгаш албан-хаакчыларындан.

Чечекмаа Кенден-Сюрюновна **Монгуш**—Моңгун-Тайга районунуң хереглекчилер ниитилелиниден.

Магар Иргитовна **Саая**—«Тыва септелге-тудуг» трестиң Тээлиде септелге-тудуг участогунуң ажылчыларындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Светлана Иргитовна **Самбый-оол**—Бүгү-эвилелдиг Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Бай-Тайга район организациязындан.

(Уланчызы 3-кү арында).

**Эш И. А. Ситяевти Тыва АССР-ниң Күрүнеениң айыыл чок чер комитединиң даргазы албан-дужаалындан хостаар дугайында**

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

Эш Иван Александрович Ситяевтиң оске ажылче шилчээни-биле холбаштыр ону Тыва АССР-ниң Күрүнеениң айыыл чок чер комитединиң даргазы албан-дужаалындан хостаар.

**Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Даргазы М. МЕНДУМЕ.**

**Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Секретары С. КРАСНЫЙ.**

Кызыл хоорай. 1978 чылдың декабрь 25.

**Эш А. И. Леньшинни Тыва АССР-ниң Күрүнеениң айыыл чок чер комитединиң даргазынга томуйлаар дугайында**

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

Эш Анатолий Иванович Леньшинни Тыва АССР-ниң Күрүнеениң айыыл чок чер комитединиң даргазынга томуйлаар.

**Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Даргазы М. МЕНДУМЕ.**

**Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Секретары С. КРАСНЫЙ.**

Кызыл хоорай. 1978 чылдың декабрь 25.

Кичээнгейге алыңар: мурнакчы дуржулга

# БЕДИК НЕМЕЛДЕ ДЕҢЗИНИ ЧЕДИП АЛЫРДА...

**СЭКП ТК-ныц июль (1978 ч.) Пленуму партиянын болгаш бистиц бүгү чуртувустун амыдыралынга канчаар-даа ажок чугула болуушкун болган. Улус ажыл-агыйынын чугула алыры көдээ ажыл-агыйны улам ынай бүгү талалыг, шапкын хөгжүдериниц оруктарын СЭКП ТК-ныц Чиргизие секретары эш Л. И. Брежневтиц илеткелинде болгаш Пленумнуц доктаалында ылаптыг тодаргайлаан. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин специализастаарын болгаш концентрастаарын улам ыцай хөгжүдеринче Пленумнуц шиитпирлеринде улуг кичээнгейни салган. Совхоз болгаш колхоз бүдүрүлгезиниц ажыл-агыйлар аразынын кооперациязы база интенсификациязы—ол дээрге көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин ковудедириниц кара чаңгыс үре-түнелдиг оруу дээрзин Пленумга онзаан демдеглээн.**

БИСТИҢ «СУКПАК» совхоз бүдүрүлгени специализастаар болгаш концентрастаарынче 1972 чылда кирген. Ынчан совхоз товунде семиртилге шөлүнге мыйыстыг бода малды мөөнүзөр болгаш ажыл-агый бода мал эдин бүдүрериге специализастаттынар деп шиитпирлээн. Оон бөөр эрткен үениц дургузунда совхоз багай эвес экономиктиг көргүзүүлерни чедип алган. Семиртилге шөлүнге тургускан малдардан немелде дензи алыры болгаш күрүнеге эзт садары ажылагыга чыл бүрүүзүнде өөун келген. Чижээ, тоску беш чылда эттиц чылда ортумак бүдүрери оон мурнунда беш чылдыындан 1,5 катап, ону күрүнеге садары база-ла 1,5 катаптан ажыр көвүлээн. Тоску беш чылда совхозтуц алган арыг орулгазы оон мурнунда беш чылда турган 0,9 млн. рубльдиц орнунга 7,5 млн. рубль болган. Ынчангаш ажыл-агыйныц орулгалыы 5,1 катап өскен.

Ажыл-агыйлар аразынын кооперациязынче болгаш малдарны үлетпүр аргазы-биле семирти азыраар талазынче чаа бедик чадазынче көдүрүлген. Мыйыстыг бода малды үлетпүр аргазы-биле семирти азыраар дээш, үш районнуц 16 ажыл-агыйынын каттыжыышкынын бистиц «Сукпак» совхозтуц баазазынга республикага бир-ле дутаарында организастап тургускан. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин ынчаар чорударынын үре-түнелдиин база ажыктын республиканыц бүгү совхозтары дораан билип каан, ынчангаш каттыжыышкын сан талазы-биле улгатканы, ам ында беш районнуц 21 ажыл-агыйы кирип турар.

КАТТЫЖЫЫШКЫНЫҢ ЫЫ чыл дургузунда ажылынын түннелдери бедик болган. «Сукпак» совхоз 1978 чылда малдарныц 715 тонна нитти немелде дензизин, оон иштинде 615 тоннаны кооперациянын байдалдарынга алырын планнаан турган. А херек кырында декабрьныц 10-га чедир 1282 тонна немелде дензини, оон иштинден 1004 тоннаны кооперациянын байдалдарынга алган. Ол үеник дургузунда шупту 1185 тонна эзти күрүнеге саткан, оон иштинден 932 тоннаны хуучу ажылагыйларныц аразынга оларнын күрүнеге эзт садар 615 тонна планын күүседкеи-биле хуваган.

1977 чылдың июль 1-ден бөөр каттыжыышкынның ажылдап келген үеэзиниц дургузунда ортумак дириг дензизи 208 кг 8010 баш мыйыстыг бода малды семирти азыралга тургускан болгаш оларныц иштинден 4999 башты ортумак дириг дензизи 405 кг кыллыр күрүнеге саткан. Эзт комбинадынга дужаагаан мал бүрүзүнүн немелде дензизи 187 кг болган. Дужаагаан малдың нитти санының 95 хуузу ортумактан өрү күш-денгелдиг болган.

Малдарны семирти азырал шөлүнге мөөнүзөр чорук оларны ажаап-тежээринге янзы-бүрү техниканы ажыглаарының, ажылдың чорудулгаларын механизастаарының дөнелин бедидериниц, холбиле кылыр бүдүрүкчүүг эвес күш-ажылды кыысарының, комплексте ажылдап турар кижилерге норманы улгаттырарының аргазын берген.

Бо чылын мыйыстыг бода малдың бир центнер немелде дензизин бүдүрериге планнаттынган 10,8 кижи-шактың орнунга 6,9 кижи-шак чарыгдаттынган. Күш-ажыл чарыгдалы өрткен чылда турганыныга удур 2 катап кудулаан. Ынчангаш ортумак дужаалда дензизи 405 кг бир шарыжыкты азырап өстүрериниц ажыл-агыйныц ажылдакчылары 28 хире кижи-шакты чарыгдап турар. Ол болза бистиц чуртувустун мурнакчы каттыжыышкынларының болгаш совхозтарының дөнелиннинг дөмей болуп турар.

Каттыжыышкынның малчыннары мурнакчы технологияның, хонукта бедик немелде дензинин, шын чемгерилге рационунуц, чемнерни эки белеткээш бөөриниц ачызы-биле чемнерни чарыгдаарынга-даа багай эвес көрүүзүүлерни чедип алган. Малдың бир центнер немелде дензизин чедип алырынга планнаттынган 8 чемгерилге единицазының орнунга 7,5 единицаны чарыгдап турар. Шак ындыг хумагалыг чорук чыл дургузунда 550 тонна хире чемгерилге единицазын азы комбикормче шилчидерге 650 тоннаны кампап алырының аргазын берген.

КҮШ-АЖЫЛДЫ, чемнерни камналгалыг чарыгдаанының, дужаап турар продукцияның бедик шынарлыг болганының түннелинде, совхоз немелде дензинин бот-үнезин чиигедирин, садып турар продукцияның хөй орулга бөөрин чедип алган. Бо чылын бир центнер немелде дензиниц бот-үнезин планда көрдүүген 120 рубльдиц орнунга 118 рубль 36 көпеек болган. Бир баш малды азырап өстүрериниц ажыл-агый кандыг чарыгдалдарны үндүрүп база оон кайы хире ажыкты ап турарын годаргайлап көөр болза мындыг. Ортумак дириг дензизи 208 кг бир баш малды хуучу ажыл-агыйлардан садып алырының өртөө 237 рубль. Ону 405 кг чедир азырап өстүрериниц чарыгдалы—388 рубль. Ынчангаш бүгү чарыгдалдың түнү — 625 рубль. Демги шарыжыкты күрүнеге сатканының өртөө 550,8 рубль, семис-шыырак күштүг аныяк мал сатканы дээш бөөр 50 хуу немелде 275,4 рубль азы сатканындан алган нитти түн—826,2 рубль болур. Ынчангаш, саткан мал бүрүзүнден каттыжыышкын 201 рубль хире арыг орулганы алган-дыр.

Ол бүгү үүлдер 1978 чылдың үүгле тос айларының дургузунда безин 1246 мун рубльдин орулгазын алырының аргазын каттыжыышкынга берген. Ук орулганы бо чылдың түннелинде хуучу ажыл-агыйларның аразынга хуваар апаар.

Шак ындыг чогумчалыг түннелдер совхозтуц малчыннарының, специалистериниц, бүгү ажылдакчыларының кызымак күш-ажылы чоокка чедип алдынмас дээрзин билдингир. Малчыннарның күжениишкининг күш-ажылын демдеглээри күзенчиг. Олар бо чылын совхозка нитти-биле хонукта мал бүрүзүнден 862 грамм немелде дензини чедип алган. Ол болза совхозтуц турун келгениинден бөөр эц-не бедик немелде дензи болуп турар. Бар чемнерни шын болбаазыраткаш, аваа янзы-бүрү микронемелдерни холуп тургаш, малга берип турганыныц ачызында ол хире бедик немелде дензи чедип алдынган. Чаңгыс ол-ла чем-биле тус-тус малчыннар эц бедик немелде дензиниц ап турар. Чижээ, улуг малчын Г. Сурыкиниин звенозунга хонукта ортумак немелде дензи баш бүрүзүнден 915 грамм, улуг малчын Н. Дворецкийниц звенозунга — 879 грамм болган.

Эзт бүдүрер талазы-биле совхозтар аразында социалистиг чарышка «Сукпак» биргги черни эзлеп, Кызыл районнуц болгаш «Скотопром» трестиц шилчиир Кызыл туктарын чаалаа ап келген. А мурнакчы малчыннар Г. Сурыкин биле Д. Килин олар онгу бет чылдың баштайгы ийи чылының түннелдери-биле УАЧД-ниц мөңгүн медальдары-биле шаннаткан.

СОВХОЗТУЦ коллективи бо кышка багай эвес белеткенген болгаш ону эки эрттирип турар. Ам кол сорулга болза, семиртилгеде турар малдарны бодүүн чемнер-биле үзүктелиишкин чок хандырары болур. Совхозтуц бодунуц белеткеп алган чемнери чарыгдаттынган. Ынчангаш Успа-Хөлдүү шынаазындан 1300 тонна хыыргыыш белеткээрин механизаторлар чорудуп турар. Малдарын семирти азыралга тургускан хуучу ажыл-агыйлар бодүүн чемнер-биле «Сукпакты» хандырар хүлээлгелиг. Ол ажыл-агыйлар 7584 тонна саваңны Алтай крайдан белеткээш, «Сукпакка» эккеп бөөр дугайында Тыва АССР-ниц Министрлер Чөвүлелиниц шиитпири бар. Ынчалаажок ук совхозтар бодүүн чемнерни каттыжыышкынга эвээштп берип, бо чылдың он бир айларының дургузунда 10 мун тоннаны бөөр тургаш, үүгле 2180 тоннаны берген. Ол четпес чорукту чайладыры эргежок чугула. А бистиц совхозтуц ажыл-ишчилери боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны күүседир дээш, болдунар бүгү-ле үүлдерни кылып турар.

**А. ШАШКИН.**
**«Сукпак» совхозтуц кол экономисти.**

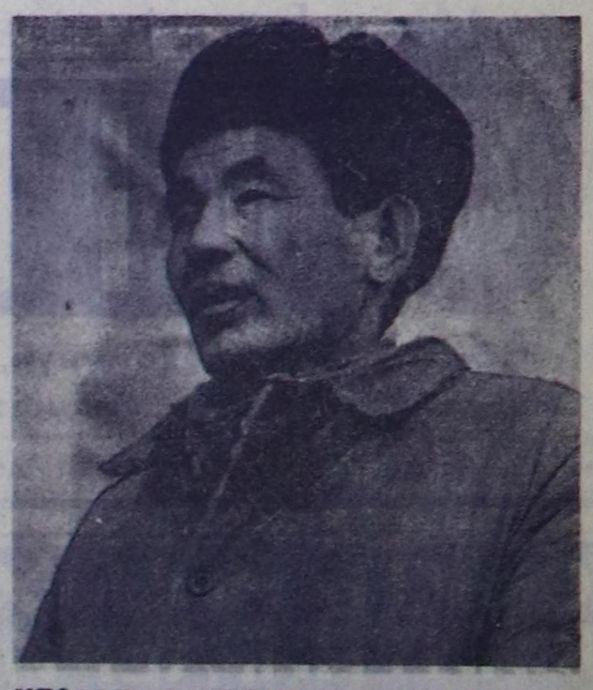

## КЕЗЭЭДЕ ЧҮТКҮЛДҮГ КҮЗЕЛ-БИЛЕ!

«Тыва тудуг» трестте партком секретары Станислав Красноперовтуц кабинединге бистиц оон-биле чугаавыс кончуг солуп болган. Найысылал Кызылда эц эки тудгужуларны адап бөөрүн чугаа аразында оон дилеливис.

— Бисте ындыг тудугжулар дыка хөй. Хоорайныц дөртку микрорайонунда № 14 бажыңны тудуп турар комплекстиг бригадада Чулдум-оол Чылбай-оолович Доңгакты-даа маңаа холбаштырын болур. Ол дээрге үр чылда ажылдаан хоочун тудугжу, идеикейлиг хөй-нитичи. Бир эвес оон ажыл-амыдыралын улам хандыр танызыш сонуургаарын күзээр болзуңарга, оон боду-биле ужуражып, чугаалажып көрүнер— деп, секретарь биске сүмелээн.

Декабрьныц эгезин. Бүргег, соок хүн турган. Ынчан бис оон ажылдап турганы тудуг шөлүнге чеде бердивис. Ажыл дээрге изиг түүк. Көлүртүр краннар удаа-дараа кускунпагылап каап, тудугжуларны далаштырган дет, чыый салдыгаан туйбуларны шалыпкын көлүрүп үндүрүп турган. Удавас ажыглалга кирер хөй каат бажыңның ортузунда эжиинден үнүп келген ажылчын кыстан:

— Чулдум-оол Чылбай-оолович кайда ажылдап тур ирги, дуңмай?— деп айтырдывыс.

— Бир дугаар ажикче кире берицер. Үстүү каттарның бирээзинде ажылдап тур боор — дей-дир.

Ону тапывас кижи чок болган. Дораан тып алдывыс. Үшкү каттың бир өрээлинде туйбу эде салып тур. Удаваанда дүштеки кыска чапсар үезинде оон-биле сеткил хандыр чугаалаштывыс.

Доңгак 1958 чылда шериг албаны эрттирип тургаш, дашчы, бетончу, печка салыкчызы база штукатур, электрик, электри-биле каңнакчы дээш хөй янзы тудугжу мергежилдерни чедип алган. Шериг албаныдан халажып келгеш, дораан-на Кызыл хоорайның чаа тудугларынга ажылдай берген. Хып дээн аныяк тудугжу эрниц ажылдаксаан ыраг күзелсоруу чогум-на ынчаарда эңнежир чүве чок кыптыгып, баштайгы күш-ажылчы эге базымнары эгелээн. Оон бөөр ам мугур чээрби чылдың нүүрү апарган. Ол чылларның дургузунда Чулдум-оол Чылбай-оолович шилип алган тудугжу оруунган өскээр баспаан. Ам ол мергежилдиг, дуржулгалыг тудугжу апарган.

Ажылынга ак сеткилдиг, чонунга төлептиг бо тудугжу ам тресте партия комитединиц кежигүнү. Оон ажылдап турар будүрүлге черин чээрби чыл мурнунда турганыныга деңнээр аргажок хөй адырларлыг, тускай специализастаттынган улуг тудуг организациязы апаргаан. Тудугга ол чаа-ла ажылдап эгелеп турар үеде үүгле тудуг-септелге эргелели турган болза, а ам «Кызыл тудуг», «Кызыл үдетпүр тудуг», өөр ажылы кылыр, дугаары 48, 81 тудуг эргелелдери. «Восток-сантехмонтаж», «Радиотехмонтаж», «Сибирьтехмонтаж», № 14 механизация эргелеп турар үеде үүгле тудуг-септелге эргелели турган болза, а ам «Кызыл тудуг», «Кызыл үдетпүр тудуг», өөр ажылы кылыр, дугаары 48, 81 тудуг эргелелдери. «Восток-сантехмонтаж», «Радиотехмонтаж», «Сибирьтехмонтаж», № 14 механизация эргелели болгаш өске-даа тудуг организациялары бар апарган. Оон аңыда тудуг ажылынын хемчээли ажок улгаткан, материал-техниктиг база быжыккан. Олар бот-боттарынга тускай хамаарышкан ажылдыг. Чижээ, тудар, шеверлээр, техниктиг хандырылга ажылдары ыпкаш шуут аңгы-аңгы. Ынчалаа-даа оларныц ажылы бот-боттарынга тудуш холбаалыг.

Коммунист Чулдум-оол Чылбай-оолович ол бүгү будүрүлге участоктарынга техниканыц айыыл чок чоруунун хандырар партийжи даалгалыг. Ажылынын дугайын чугаалап бөөрин оон дилээривиске, ол мынчаар чугаалады:

— Трестиц аңгы-аңгы участоктарында техниканыц айыыл чок чоруунуц талазы-биле көскү агитацияны харылаар ужурлуг мен. Адаа холбашкан херекселдерни шевергин, көскү, хөйге билдингир кылдыр дерээн. Ол талазы-биле шуут харысалгалыг кижилерни доктаамал быжыглаан. Чижээлээрге, «Кызыл тудуг» эргелелинде ол ажылдың талазы-биле тускай эртемнег инженер А. Володин, 48-ки тудуг эргелелинде инженер В. Сермавкин олар онаашкан ажылын чүткүлдүг боттандырыц турар. Ынчангаш оларныц харылаан турар участоктарынга будүрүлгеге ажыл үезинде озал-ондактыг таварылгалар ховар боон келген.

Коммунистиц хүн бүрүде тудугга ажылы хөй-нитичи, партийжи даалгалар күүседири-биле бөөр капсырлажып турар. Ажыл чеже-даа чымыштыг болза, ол бодунуц харылаар ажылын-даа, хөй-нитичи даалгазын-даа кылырынга шак-үени тып, ону ак сеткилдиг, бедик турасоруктуг күүседип турар. Оон эш-өөрүнге алдар-хүндүзүнүц алыс үндезини-даа ында. Четцестерге эптеш чок, принципиалдыг коммунист Ч. Ч. Доңгак эш-өөрүнүц хүндүткелин чедип ап чоруур. Ол наймысылалдың партия конференциязынга делегатка сонгудуп, партиянын XXIII хоорай конференциязынга киришкен.

Амгы үеде ол «Кызыл тудуг» эргелелиниц ийиги участогунда партия болүүнүц организакчызы. Ында 11 коммунист бар. Олар дөрт бригадаларда ажылдап турарлар. Ол бодунуц удуртуп турар партболүүнде көскү агитация, лекция пропагандазы харылаар даалгалыг Юрий Мартыновтуц, экономиктиг өөредилге харылаар Козловтуц идеикейлиг ажылын демдеглеп, мактап турар. Хүн бүрүде тудугда ажылдап турар тудугжулар, шеверлекчилер, сантехниктер үүгле боттарының опаашкан ажылын шынарлыг, бедик будүрүкчүлүг кылып, социалистиг чарышты калбартып турар эвес, чуртта болган даштыкыда болуушкуларны улут сонуургал-биле танызып турарлар. Ол ажыл-вште оон удуртуп турары партболүүнде коммунистерниц ролю улуг.

**А. ДАРЖАА.**
**ЧУРУКТА: тудугжу Ч. Ч. Доңгак.**
**А. МОНГУШТУЦ фотозу.**

# СИБИРЬ ЧЕРДЕ

### БРАТСКИНИҢ КЫШКЫ ОГОРОДУ

Хоорай чоогунда «Пурсей» совхозтуц ишчилери теплицалардан 20 мун центнер ногаа ажаап алгаш, чыл планын 125 хуу күүсеткен. Бедик дүжүүкүр культураларны тарып өстүргениинден болгаш культуралар ажаап, өстүрериниц агротехниказын экижиткениинден ындыг чедишкин чедип алдынган. Ангара чоогунда бо ажок улуг теплица комбинадында Братскиниц, Усть-Илимниц, БАМ-ныц барын участогунуц суурларының чурттакчыларын хандырары-биле помидорларны, огурецтерни, ногаан кулчаны, редисти, салатты өстүрүп турар.

Братскгэсстройнуц тудугжулары ногаажыларга он теплицаны тудуп берип, дузалааннар. Чыл төнчүзүнге чедир олар чаа-чаа теплицаларны немей тудуп бөөрлер, оон түннелинде «шывыг адаанда огородтуц» нитти шөлү он гектар чедер.

Ангара девискээринде ам кыш тураажок, совхозтуц теплицаларында ногаан үнүштер кижиниц караан өөртүп турар. Автомашиналар хүннүц-не оортан чаа ногааларны магазиннерже, столоваларже, уруглар садиктеринче аппарып турар. «Пурсейнин» ажылдакчылары чыл төнчүзүнде чедир ам-даа муң центнер ногааны өстүрүп, дужаар деп турарлар.

Братск. **М. СОВЕНКО.**
Иркутск область.

### ИНСТИТУТТАН — ЭРТЕМЧЕ

Новосибирскиниц электротехника институдунуц шинчилекчилер коллективи беш чылдың эгезинден бөөр эртемге үндезилээн ажылдарны шиңгээткениинден киргени үжен миллион рубльди боттарының эртем-шинчилел ажылдарының көргүзүүнүн активинде бижип алганнар. Ол дээрге институттуц эрткен бүгү төөгүзүнүц дургузунда кылдынганындан оранчок хөй. Институттуц кафедраларының ийи муң хире ажылдакчылары болгаш үшкү студент бүрүзү эртем-шинчилел ажылын кылып турар. Сибирь будүрүлгелериниц чагыгларын өзугаар чаа-чаа технологтуг чорудулгалар бижилгелери, чаа техниканыц хевирлери, күш-ажылдың ажыктын бедидериниц чепсеглелдери чогаттынып, кылдынып турар. Оларныц эдээн хөйү автор херечилелдери-биле болгаш чогаадылга патентилери-биле камгалаттынган.

— Аныяк кижи институттуц эргинин артап ора-ла чогаадылга хөөнүнге алзы бөөр—деп, ректор, профессор Г. Лыщинский чугаалай-дыр.—Өөредилгениц эге курстарынга-ла саналга техниказын калбаа-биле ажыглап турар. Модельдээр тургузуглар, ажылчы оюнар, программа башкарылгалыг чап-чаа станоктар—бо бүгү чаңгыс сорулгага бараан болур: аваа-ла бир инженер белеткээринге эвес, а техниктиг деңшилгениц шудургу тургузукчузун белеткээринге. Ам Сибирьде бистиц доозукчуларывыстын сезен ажыг хуузу ажылдап турар. Боттарының эртем-шинчилел ажылдарын студент болгумнериниден эгелээн бир муң хире тускай эртемниглер ССРЭ-ниц Эртемнер академиязының Сибирь салбырының институттарында ажылдап турар.

Новосибирск. **Д. ИОХИМОВИЧ.**

### ЧАҢГЫС ЧЕР-ЧУРТТУГЛАРЫНГА БЕЛЭЭ — БИБЛИОТЕКА

Новокусково суурнуц культура комплекизиниц чаа немежилгези—«Комсомолец» совхозтуц төп суурунда чап-чаа ажыттынган библиотека. Томск чурттуг сураглыг совет чогаалчы Г. М. Марковтуц 1976 чылда аңза тывыскан Ленинчи шаңналды бодунуц суурунга белекке бергениинге үндезилеп туттунган бажында ийи номчулга залы болгаш абонемент өрээли бар. Чоокта чаа Москвадан ол суурга келген посылкага бир муң беш чүс ном бар болган, оларныц аразында Марковтуц бодунуц библиотеказының номнары—авторларныц ат салган номнары—бар болган. Көдээ номчукчуларга Томскиниц литераторлары база боттарының бедээн бараалгаткан.

Томск. **А. РУССКИЙ.**

### МАЛЬЦЕВО СУУРДА МУЗЕЙ

Курган областыц Шадрин районда «Лениниц чагыглары» колхозтуц төөгүзүнүц музейи Мальцево суурда ажыттынган. Делгелгелерде улуг черни Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры Т. Мальцевтиц чуртталгазының болгаш ажыл-чорудулгазының дугайында материалдар эзлеп турар. Т. С. Мальцев—крайда хову ажылының эртемге үндезилелиниц төву болган колхозтуц тургузукчуларының бирээзи.

Музейниц көскү черинде Л. И. Брежневтин «Кур чер» деп ному делгеттинген. Кур чер дээш демиселдиц чылдарында «Лениниц чагыглары» колхозка чораан, Леонид Ильич талантылыг эртемден-биле ужурашкан. Т. С. Мальцевтиц дугайында ол бодунуц номунга мынча деп бижээн:

«Ол болза бодунуц үзел-бодалынга ажок бүзүрелдиг кижи, оон үзел-бодалының чажыды хөй чылдарныц дуржулгазында, чонунуц мерген угаанчыында болгаш черге бердиингениде».

Курган. (СЭТА-ныц корр).

# «ЛЕТОНУҢ» НОГААЛАР КОНВЕЙЕРИ

**ЛЕНИНГРАД ӨБЛАСТЬ.** «Лето» будүрүлге каттыжыышкынының теплица ажыл-агыйларында чаа ажаалда сезону эгелээн. Нитти шөлү чеди чүс муң дөрбелчин метр ажып турар дээвиир адаанда ол огородта помидорлар, огурецтер, согуна болгаш салат быжа берген.

Фирманың коллективи беш чыллың үшкү чылының планын хуусаа бетинде күүсеткеш, хоорай чурттакчыларынга үш муң тонна хире чаа ногааларны немей чорудуп бөөрлер.

**ОРТУЗУНДА ЧУРУКТА:** шампиньон комплекизинин комсомолчу-аныяктар бригадазының кежигүнү Татьяна Тарелко. Чаа, амданныг мөөгүлерни ол будүрүлгеде бүдүн чыл дургузунда өстүрүп турар.

**КЫРЫНДА ЧУРУКТА** (солагай талазындан): № 3 бригаданың ногаа өстүрүкчүлериниц мурнакчы звенозу—Зинаида Тульцева, Валентина Горохова, Галина Синицына, Валентина Тевет болгаш Анфиса Махова олар. **АДААНДА ЧУРУКТА:** «Фрунзенский» универсамныц ногаа салбырының улуг садыгжызы, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы А. Я. Дубининаныц «Лето» каттыжыышкындан келген ногааларны садып алыкчыларга садып турары.

**И. САБАДАШТЫҢ фотолары.**

**СЭТА-ныц фотохрониказы.**

# ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

**ЛАТВИЯ: Бригада эдилгелер саналдаан**

Даугава хемде суг мөөннеп арыглаар деригнин тулуу доозулган. Латви найысылалдың ижер сугга дүрген өзүп олурар хереглелин бүрүнү-биле хандырар айтырыг шиитпирлеттингеи. «Ригапромстрой» трестиц И. Носовка баштаткан бригадазының тулугжуларын Москванын тускай эртемниглери-биле кады ол тудуг объектиниц телевилелинин авторлары деп дурум өзугаар санап болур. Оларныц саналы өзугаар трассаныц маршрудун кызыргаан, оон ачызында чүс-чүс метр хоолайлар камнаттынган. Телевилекчилер ажылчыннарныц өске эдии-биле база чепшээрешкеннер: үер суглары мөөннеп бадырар тургузугларны мурнунда санап каан демдээнден кудуладыр черже киир бадырылапканының ачызында мурнунда көрдүнгениинден оранчок делгем девискээрни курганган.

Злобиннин аргазы-биле ол мурнакчы бригада ажылдап турар. Операцияларнын хөй кезиин шуудуг аргазы-биле кылып турар. Бо бригаданын дуржулгазын Латвияныц тудугжулары калбаа-биле ажыгдап турарлар.

**ТАДЖИКИСТАН: Хову конвейери**

Чажылга агрегаттары республиканын тарылга шөлдеринче үнүпкеннер. Хевендеп, ногаалардан хосталган шөлдерде чочак-тараа аймаа холумактыг тараалар, кек-тараа, рапс чаштырып турар. Чазын, кажан кол культураларны чаштырар үе кээрге, гектар бүрүзүнден 300—400 центнер ногаан чемнерни ажаап алыр. Ындыг гектарлар эвээш эвес — он мун.

Ол «конвейерге» тараага хереглээри-биле күзүн чажар культуралар база хамааржыр, оон чаштырылгазы ам доозулган. Чай эгезинде оларны кукуруза биле ногаалар солуур. Оон соонда база катап кыш улур чаштырар культураларның эзлчээ келир.

Шөлдерни будун чыл дургузунда ажылдар чорук оларнын беримчелиги ажок бедидип турар.

(СЭТА).

# ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң онгу чыыжының Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Тыва АССР-ден округтарның соңгулда комиссияларының составын бадылаар дугайында

## *Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ*

(Төнүгү. Эгези 1-ги арыда).

Кок Тоюновна **Сат**—чырыдыышкын, дээди школа болгаш эртем албан черлеринин ажылдакчыларының профессионал эвилелиниң Бай-Тайга район организациязында.

Дарья Хомушкуевна **Чанчигаас**—Бай-Тайга районнуң хереглекчилер нитилелиниде.

Салчак Баданович **Чурук-Бай**—Тайга районнуң «Тээли» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

**НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ БАРЫЫН-ХЕМЧИКТИҢ № 649 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ**

Комиссияның дарзазы Онгак Комбуевич **Куулар**—«Тыва недээ тудуг» трестиң № 741 кожун чоруур механизастаттынган колонназының ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларда болгаш албан-хаакчыларда.

Комиссияның даргазының оралакчызы Валентин Александрович **Стариков**—Барыын-Хемчиктиң район коммунистиг организациязында.

Комиссияның секретары—Галина Григорьевна **Дорина**—«Тыва даг-дугу» комбинаттың арыглал фабриказының ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

**Комиссияның кежигүннери:** Валентина Нюржатовна **Биче-оол**—Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык түүйбу заводунуң ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Тамара Самдановна **Монгуш**—Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Барыын-Хемчик район организациязында.

Часылык Кок-кысович **Ооржак**—Барыын-Хемчик районнуң «Дөн-Терезин» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Чечекпаа Саятыевна **Ооржак**—Барыын-Хемчик районнуң «Шекпээр» совхозунуң уруглар яслизинин ажылдакчыларының коллективинде.

Долзат Күжүгетовна **Сержи**—кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының профессионал эвилелиниң Барыын-Хемчик район организациязында.

Николай Федорович **Соломонов**—«Тыва сут тудуг» трестиң Кызыл-Мажалыкта кожун чоруур № 1 механизастаттынган колонназының ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Василий Сергеевич **Порубенко**—Чадаананың «Транспельхозтехника» транспорт бүдүрүлгезиниң ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Доой Норбу-Самбуевич **Саая**—Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Шойдап Дамбаевич **Саая**—кодээ ажыл-агыйның бүдүрүлге-техниктиг хандырылгазының талазы-биле Кызыл-Мажалыкта районнар аразының каттыжышкынының ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Лидия Аракчаевна **Саая**—Барыын-Хемчик районнуң «Хемчик» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Татьяна Дижитовна **Хомушку**—«Шагонартажстрой» трестиң № 42 тудуг эргелелиниң ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Василий Будунович **Чыргал**—чырыдыышкын, дээди школа болгаш эртем черлеринин ажылдакчыларының профессионал эвилелиниң Барыын-Хемчик район организациязында.

Георгий Васильевич **Чепсараков**—Тываның транспорт эргелелиниң Ак-Довуракта автотранспорт бүдүрүлгезиниң ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

**НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЧООН-ХЕМЧИКТИҢ № 650 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ**

Комиссияның даргазы Степан Макарович **Потехин**—«Баа-Хем» хомур-даш разрезинин Чадаана участогунуң ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Комиссияның даргазының орадакчызы Токпак-оол Шодак-оолович **Сарыглар**—Чоон-Хемчиктиң район коммунистиг организациязында.

Комиссияның секретары Ульяна Григорьевна **Халтыр-оол**—Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Чоон-Хемчик район организациязында.

**Комиссияның кежигүннери:** Тамара Павловна **Горбунова**—чырыдыышкын, дээди школа болгаш эртем албан черлеринин ажылдакчыларының профессионал эвилелиниң Чоон-Хемчик район организациязында.

Владимир Дутуй-оолович **Куулар**—Чоон-Хемчик районнуң «Алдан-Маадыр» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Экер-оол Дугаржапович **Куулар**—Чоон-Хемчик районнуң Хөр-Тайга ортумак школазының башкыларында болгаш техниктиг ажылдакчыларында.

Сергей Онларович **Лопсан**—Чоон-Хемчик районнуң «Сүт-Хөл» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

**Комиссияның кежигүннери:** Валентина Нюржатовна **Биче-оол**—Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык түүйбу заводунуң ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Тамара Самдановна **Монгуш**—Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Барыын-Хемчик район организациязында.

Мария Шактаржановна **Монгуш**—кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының профессионал эвилелиниң Чоон-Хемчик район организациязында.

Өлзеймаа Бады-Сарайевна **Монгуш**—күрүне албан-черлеринин ажылдакчыларының профессионалдар эвилелиниң Чоон-Хемчик район организациязында.

Александра Даңытовна **Ондар**—Чоон-Хемчик районнуң «Сүт-Хөл» совхозунуң Кызыл-Тайга салбырының ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Долзат Күжүгетовна **Сержи**—кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының профессионал эвилелиниң Барыын-Хемчик район организациязында.

Иван Дугар-оолович **Ондар**—Чоон-Хемчик районнуң Карл Маркс аттыг совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Василий Сергеевич **Порубенко**—Чадаананың «Транспельхозтехника» транспорт бүдүрүлгезиниң ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Лариса Леонидовна **Фалалеева**—Чадаананың район эмнелгезинин медицина ажылдакчыларының коллективинде.

Норбу Чаш-оолович **Ховалыг**—Чоон-Хемчик районнуң «Алдан-Маадыр» совхозунуң Бора-Тайга салбырының ажылдакчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

**НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КЫЗЫЛДЫҢ № 651 КӨДЭӨ СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГТУҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ**

Комиссияның даргазы Михаил Петрович **Бессмертных**—Кызыл район коммунистиг организациязында.

Комиссияның даргазының оралакчызы Арбын-оол Ак-оолович **Кол**—Тожу рабояда «Тоора-Хем» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Дадар-оол Алкаевич **Монгуш**—Чоон-Хемчик районнуң Хендергей ортумак школазының башкыларында болгаш техниктиг ажылдакчыларында.

Кызыл-оол Дамчанович **Монгуш**—«Тыва септелге тудуг» трестиң Өвүрде септелге-тулуг участогунуң ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Мамай-оол Экер-оолович **Монгуш**—Чоон-Хемчик районнуң Тере-Хая сес чыл школазының башкыларында болгаш хаакчыларында.

Людмила Сундуевна **Булдакова**—күрүне албан черлеринин ажылдакчыларының профессионалдар эвилелиниң Кызыл район организациязында.

Екатерина Ивановна **Базыр**—Тожу районнуң Кызыл Крест нитилелиниң организациязында.

Чигтараа Салчакович **Долзат**—Кызыл районнуң «Кара-Хаак» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Людмила Васильевна **Машенкина**—«Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынының Кызыл районда көжүп чоруур № 2 мехколоназының ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Николай Лопсанович **Митей**—Тожунуң кооперация ацныыр-тывыш ажыл-агый черинин ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Дуктуг-оол Мыңдыйбанович **Кол**—Тожу районнуң «Май 1» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Зоя Казаковна **Натпит-оол**—Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Серен-оол Быстаевич **Ооржак**—Кызыл районнуң «Шамбалыг» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Нина Сергеевна **Пономарева**—кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының профессионалдар эвилелиниң Кызыл район организациязында.

Галина Николаевна **Сундуй**—Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Тожу район организациязында.

Нимаа Иргизович **Тарачы**—чырыдыышкын, дээди школа болгаш эртем албан черлеринин ажылдакчыларының профессионалдар эвилелиниң Кызыл район организациязында.

**НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ӨВҮРПҮҢ № 652 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГТУҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ**

Комиссияның даргазы Базыр Даваевич **Менгуш**—Өвүрпүң район коммунистиг организациязында.

Комиссияның даргазының оралакчызы Мыртык-оол Санчыевич **Монгуш**—Чоон-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Комиссияның секретары Зинаида Шойгуевна **Кончук**—Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Өвүр район организациязында.

**Комиссияның кежигүннери:** Нордуп Биче-ооловна **Карасал**—Өвүрпүң район эмнелгезинин медицина ажылдакчыларының коллективинде.

Вера Седен-ооловна **Куулар**—кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының профессионалдар эвилелиниң Чоон-Хемчик район организациязында.

Сүгежик Тюлюшович **Мерген**—Өвүр районнуң «Торгалыг» совхозунуң Чаа-Суур салбырының ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Александра Эрелчивовна **Монгуш**—Чоон-Хемчик районнуң «Искра» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Ольга Багай-ооловна **Сувак**—Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Каа-Хем район организациязында.

Семен Филиппович **Чекулаев**—Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачы» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

**НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ТАНДЫНЫҢ № 654 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГТУҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ**

Комиссияның даргазы Савый-оол Шагдырович **Ооржак**—Тандының район коммунистиг организациязында.

Комиссияның даргазының оралакчызы Василий Сергеевич **Балдин**—«Тыва көдээ тудуг» трестиң № 585 көжүп чоруур механизастаттынган колонназының ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында, Танды район.

Комиссияның секретары Галина Ефимовна **Шамонина**—Танды районнуң хереглекчилер нитилелиниде.

**Комиссияның кежигүннери:** Юрий Монгушевич **Байыр**—Тываның автооруктар тударының болгаш ажылдаарының бүдүрүлге эргелелиниң № 2 орук-тудуг эргелелиниң ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Ефим Савельевич **Боровиков**—күрүне албан черлеринин ажылдакчыларының профессионал эвилелиниң Танды район организациязында.

Надежда Федоровна **Якушенко**—Бай-Хаактың районнуң чонуң амыдырал хандырылга комбинадының ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Дадар Арбытаевич **Куулар**—Танды районда «Коммунизмниң херели» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Галина Васильевна **Належкина**—Танды районнуң ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Иван Петрович **Огаевнев**—Тываның көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Надежда Тажибаевна **Оюн**—Танды районнуң «Революцияның чалбыжы» совхозунуң Краснополовка сүт-бараан фермазының ажылчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Татьяна Макаровна **Оюн**—Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Танды район организациязында.

Борис Дзокович **Сат**—чырыдыышкын, дээди школа болгаш эртем албан черлеринин профессионал эвилелиниң Танды район организациязында.

Станислав Семенович **Самков**—«Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынының № 7 кожун чоруур механизастаттынган колонназының ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында, Танды «районда.

Надежда Степановна **Хардикова**—Бай-Хаактың район эмнелгезинин медицина ажылдакчыларының коллективинде.

Владимир Васильевич **Языков**—«Тыва кобальт» комбинатың даг цехинин ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

**НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ТЕС-ХЕМИНИҢ № 655 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГТУҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ**

Комиссияның даргазы Серенмаа Сайын-ооловна **Куулар**—Тес-Хеминиң район коммунистиг организациязында.

Комиссияның даргазының оралакчызы Намзырай Төмүрович **Эгер**—Эрзин районнуң Ленин аттыг совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Кушкан Кондармаевна **Самбуу**—Тес-Хем районнуң Самагалдайның район эмнелгезинин медицина ажылдакчыларының коллективинде.

**Комиссияның кежигүннери:** Оюмаа Чоодуевна **Баткар**—Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Тес-Хем район организациязында.

Таисия Санчыевна **Бадарчы**—Тес-Хем районнуң Самагалдайның чонуң амыдырал хандырылга комбинадының ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында, Танды районда.

Надежда Степановна **Хардикова**—Бай-Хаактың район эмнелгезинин медицина ажылдакчыларының коллективинде.

Владимир Васильевич **Языков**—«Тыва кобальт» комбинатың даг цехинин ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Иранда Аракчаевна **Дандыгай**—Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Эрзин район организациязында.

Оюн Дамакпанович **Күнчүн**—кодээ ажыл-агыйның бүдүрүлге-техниктиг хандырылгазының Тес-Хем районнуң Самагалдайда районнар аразының каттыжышкынының ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Шулуу Сереевич **Мижит**—Эрзин районнуң хереглекчилер нитилелиниде.

Борис Кыргысович **Намчыл**—«Тыва септелге-тудуг» трестиң Самагалдайда септелге-тудуг участогунуң ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Кызыл-оол Дуктуг-оолович **Ооржак**—Тес-Хем районнуң «Тес-Хем» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Оолак Санчатович **Оюн**—«Тыва септелге тудуг» трестиң Эрзинде септелге-тудуг участогунуң ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Болат-оол Санданович **Санчат**—Тес-Хем районнуң хереглекчилер нитилелиниде.

Сайдай Ондаровна **Чамырай**—Эрзин район эмнелгезинин медицина ажылдакчыларында.

Доржу-Белек Баллирович **Чопуй**—Эрзин районнуң «Чаа орук» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

**УЛУГ-ХЕМНИҢ № 656 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГТУҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ**

Комиссияның даргазы Александр Григорьевич **Воропов**—Шагаан-Арыгның автотранспорт бүдүрүлгезинин ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Оолак Санчатович **Оюн**—«Тыва септелге тудуг» трестиң Эрзинде септелге-тудуг участогунуң ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Болат-оол Санданович **Санчат**—Тес-Хем районнуң хереглекчилер нитилелиниде.

Сайдай Ондаровна **Чамырай**—Эрзин район эмнелгезинин медицина ажылдакчыларында.

Доржу-Белек Баллирович **Чопуй**—Эрзин районнуң «Чаа орук» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Борис Кыргысович **Намчыл**—«Тыва септелге-тудуг» трестиң Самагалдайда септелге-тудуг участогунуң ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Кызыл-оол Дуктуг-оолович **Ооржак**—Тес-Хем районнуң «Тес-Хем» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Оолак Санчатович **Оюн**—«Тыва септелге тудуг» трестиң Эрзинде септелге-тудуг участогунуң ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Болат-оол Санданович **Санчат**—Тес-Хем районнуң хереглекчилер нитилелиниде.

Сайдай Ондаровна **Чамырай**—Эрзин район эмнелгезинин медицина ажылдакчыларында.

Доржу-Белек Баллирович **Чопуй**—Эрзин районнуң «Чаа орук» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Иван Петрович **Огаевнев**—Тываның көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Надежда Тажибаевна **Оюн**—Танды районнуң «Революцияның чалбыжы» совхозунуң Краснополовка сүт-бараан фермазының ажылчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Татьяна Макаровна **Оюн**—Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Танды район организациязында.

Борис Дзокович **Сат**—чырыдыышкын, дээди школа болгаш эртем албан черлеринин профессионал эвилелиниң Танды район организациязында.

Станислав Семенович **Самков**—«Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынының № 7 кожун чоруур механизастаттынган колонназының ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында, Танды «районда.

Надежда Степановна **Хардикова**—Бай-Хаактың район эмнелгезинин медицина ажылдакчыларының коллективинде.

Владимир Васильевич **Языков**—«Тыва кобальт» комбинатың даг цехинин ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

**НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ТЕС-ХЕМИНИҢ № 655 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГТУҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ**

Комиссияның даргазы Серенмаа Сайын-ооловна **Куулар**—Тес-Хеминиң район коммунистиг организациязында.

Комиссияның даргазының оралакчызы Намзырай Төмүрович **Эгер**—Эрзин районнуң Ленин аттыг совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Кушкан Кондармаевна **Самбуу**—Тес-Хем районнуң Самагалдайның район эмнелгезинин медицина ажылдакчыларының коллективинде.

**Комиссияның кежигүннери:** Оюмаа Чоодуевна **Баткар**—Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Тес-Хем район организациязында.

Таисия Санчыевна **Бадарчы**—Тес-Хем районнуң Самагалдайның чонуң амыдырал хандырылга комбинадының ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында, Танды «районда.

Надежда Степановна **Хардикова**—Бай-Хаактың район эмнелгезинин медицина ажылдакчыларының коллективинде.

Владимир Васильевич **Языков**—«Тыва кобальт» комбинатың даг цехинин ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Иранда Аракчаевна **Дандыгай**—Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Эрзин район организациязында.

Оюн Дамакпанович **Күнчүн**—кодээ ажыл-агыйның бүдүрүлге-техниктиг хандырылгазының Тес-Хем районнуң Самагалдайда районнар аразының каттыжышкынының ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Шулуу Сереевич **Мижит**—Эрзин районнуң хереглекчилер нитилелиниде.

Борис Кыргысович **Намчыл**—«Тыва септелге-тудуг» трестиң Самагалдайда септелге-тудуг участогунуң ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Кызыл-оол Дуктуг-оолович **Ооржак**—Тес-Хем районнуң «Тес-Хем» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Оолак Санчатович **Оюн**—«Тыва септелге тудуг» трестиң Эрзинде септелге-тудуг участогунуң ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Болат-оол Санданович **Санчат**—Тес-Хем районнуң хереглекчилер нитилелиниде.

Сайдай Ондаровна **Чамырай**—Эрзин район эмнелгезинин медицина ажылдакчыларында.

Доржу-Белек Баллирович **Чопуй**—Эрзин районнуң «Чаа орук» совхозунуң ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Иван Петрович **Огаевнев**—Тываның көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының ажылчыларында, специалистериниде болгаш албан-хаакчыларында.

Надежда Тажибаевна **Оюн**—Танды районнуң «Революцияның чалбыжы» совхозунуң Краснополовка сүт-бараан фермазының ажылчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

Татьяна Макаровна **Оюн**—Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Танды район организациязында.

Борис Дзокович **Сат**—чырыдыышкын, дээди школа болгаш эртем албан черлеринин профессионал эвилелиниң Танды район организациязында.

Станислав Семенович **Самков**—«Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынының № 7 кожун чоруур механизастаттынган колонназының ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында, Танды «районда.

Надежда Степановна **Хардикова**—Бай-Хаактың район эмнелгезинин медицина ажылдакчыларының коллективинде.

Владимир Васильевич **Языков**—«Тыва кобальт» комбинатың даг цехинин ажылчыларында, инженер-техниктиг ажылдакчыларында болгаш албан-хаакчыларында.

**ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ДАРГАЗЫ М. МЕНДУМЕ.**
**ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ СЕКРЕТАРЫ С. КРАСНЫЙ.**

**Кызыл хоорай. 1978 чылдың декабрь 25.**

## ДАШТЫКЫЛА

### УЛУГ ЧЕДИИШКИННЕРНИҢ ЧЫЛЫ

**ПРАГА. (СЭТА-ның корр.).** Төнүп бар чыдар бо чылда болган чаартыгаларның боттуг херечилериге Праганың кудумчуларындан тодарган көрүп болур. Чүл дээрге Ыадлаа шелүүде каас-шиник чаа бажыңнар баштайгы чурттакчыларны хүлээп алган, а хоорайның таптыг-ла говуунде Прага метрозунуң ийги шугумунуң станцияларының эжиктери ажыттынган. Кол вокаалдың районунда кызаа кудумчулар кырында ийи километр узун чаа эстакада Праганың сонгу чүүнден мурнуу чүүнге баар транспорт шимчешкинин каш катап дүргеделир арганы берген. Ол черлерде туткан чаа чуртталга районнарындан чүгле бо чылын безин 10 муң ажыг өг-бүле чаа квартираларны алган.

Праганың чаа тудуглары—ол дээрге чехословак улустуң бөгүнгү күш-ажылчы чедиишкиннериниң хөй-хөй тижектериниң чүгле бирээзи-ивр.

Республиканың экономиктиг чуруунга эртен турар чылда он-он чаа улуг объектилер немешкен, оларның аразында «Хвалетице» дээр чылыг кужу-биле ажылдаар эң улуг электростанция. ССРЭ—Барыын Европа деп газ ламчыдылгазының ийги шугуму. Пльзеңде атомнуг электростанцияга херек реакторлар бүдүрер цех, Прага-биле Братислава аразында хөй километр узун чазаглыг автоорук дээш өске-даа чүгүлге ужуруудаалыг. Чыл планын хуусаа-бетинде күүсеткенинин дугайында он-он үлепшер бүдүрүлге коллективтериниң күш-ажылчы рапорттары чурттуг эвер болганындан хөөн турар.

**А. КОНДРАШОВ.**

### БЕДИИ-БИЛЕ ҮНЕЛЭЭН

**НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр.).** Боо-чепсекти эңдере бүдүрериниң соксадырыңе болгаш чепсегленнишкинни дүжүрериниче, чаа дайынарның үнериниң айыылын чаллыдырыңе болгаш улустар аразының айыыл чок чоруун быжыглаарыңе угланган совет саналдарны КНО-нуң чиигине секретары К. Вальдхайм бедии-биле үнелээн.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXXIII сессиязынга «Совет Эвилели ол талазы-биле эң кеску рольду ойнаан болгаш аңаа хамаарыштыр чамдык чугула саналдарны, ылаңгыя ядролуг чепсек чок күрүнелерини аймык чок чоруун магадылаар дугайында саналды идип үндүрген» деп, ол СЭТА-ның корреспондентазынга берген интервьюзунга демделгеен. «Айыыл чок чоруук Чөвүлелиниң доктаамал кежигүннери-чурттарның шерег бюджеттерин 10 хуу кызыраар дугайында болгаш оон кампаң алдыган акша-хөреңгилерни хөгжүп орар чурттарга дуза көргүзеринге ажыглаар дугайында» ССРЭ-ниң оон мурнунда кирген саналын баа ол онзалап айыткан.

«Чепсегленнишкинни дүжүрериңе хамаарышкан айтырыларны чуулаажыр көрүңе алаан чедиишкиннерни чедип алган боор бис деп бодаар мен. Чүге дээрге оонбиле холбашкан чуулажыышкынарга кады ажылдажылганың болгаш бот-боттарыңа билчириниң өзүзү сиилгеен турган. Кол Ассамблея оон-биле холбашкан 40 резолюцияларны чүүлүг деп хүлээп алган. Ол дээрге чепсегленнишкинни дүжүрериңе хамаарышкан бүгү айтырыларны шиитпирлээрни ол эвеш-тир, ынчалза-даа аңаа хамаарыштыр бис тодаргай чедиишкиннерни чедип албышаан, ол угланылышкыңа эргежок чугула чаа күженнишкиннерни кылырыңа белен апарган бис. Сессияга ийлеп чаа идеялар улуг сонуургалды хайныытырган болгаш чепсегленнишкинни дүжүрериниң талазынга келир үеде боттуг хемчегларни алырыңа чогуур барымдаалы берген» деп К. Вальдхайм чуулаан.

«Делегейниң улуг дүвүрааз-инин болдуруп турар Чоокку Чоон чүктүң криизин сессиянга чуулаажып көргенинге хамаарыштыр оон медеглээни болза: «Чоокку Чоон чүктүң айтырыларын бүгү талазы-биле шиитпирлээрни эргежок чугула, ол талазы-биле эң кол чүүл болза палестин айтырыы боон турар. Чоокку Чоон чүктүң айтырыларын бүгү талазы-биле шиитпирлээрине аңаа сонуургалдыг бүгү талаларның кирже-дезин негеттинер. Ынчангаш ук талалар Чоокку Чоон чүк талазы-биле чуулаажыышкынарны эгелээри эргежок чугула деп санап турар мындыг мен».

Совет Эвилелиниң болгаш АКШ-тың даргалаашкынчыларыңа эртер ужурлуг Чоокку Чоон чүк талазы-биле Женеваның тайбың конференциязын катап эгелээриниң эргежок чугулазын КНО-нуң чиигине секретары база онзалап айыткан.

**В. ВАСИЛЕЦ,**
**И. МАКУРИН.**

### БАЙЫРЛАЛ БҮДҮҮЗҮНДЕ

**ГАВАНА. (СЭТА-ның корр). Куба Республиканың ажылчы чоннары болунуң юбилейи болур—Революцияның тиилэзнинин 20 чыл оюнга күш-ажылчы тиилелгелер-биле ужуражып турар. Байырлал бүдүүзүнде чоннуң политиктиг болгаш күш-ажылчы недүрлүүшкүну кажангызындан-даа артык илереп турар. Үлетпүрүүң болгаш кедээ ажыл-агыйның коллективтери чыл планын долдур болгаш ажыр күүсеткениниң дугайында рапорттарны берип турар. Чүгле Гавана можузунда безин 850 ажыг бүдүрүлгелер болгаш организациялар чыл планын күүсеткенин рапорттаан.**

**Кубаның металлургиязының эң баштайгызы—Гаванада Хосе Марти аттыг заводтуң коллективи чыл планын күүсеткен. Ол ышкаш Санта-Кларада «Агилара Норьвга» заводтуң коллективи чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен.**

**Социалистиг Кубаның чедиишкиннери—социалистиг хөгжүлдениң оруу-биле чурттуң улам бурунгаарлаарынга чаа базым болур.**

**И. ГОЛУБЕВ.**

### РЕВОЛЮЦИЯДАН ТӨРУТТҮНГЕН

**АДДИС-АБЕБА. (СЭТА-ның корр.).** Эфиопияда хоорай чурттакчыларының бүгү-ниити ассоциациязы хоорайларның эргелеп-башкарылга базазы апарган. Ол ассоциацияларны бир чыл бурунгаар тургускан болгаш олар чуртталга квартталдарында комитеттериниң каттыжышкыны боон турар. Аддис-Абебада болгаш өске-даа хоорайларда 2 муң хире ындыг комитеттер ажылдап турар. Эрге-чагырганың бо организациялар ол черде «Кабале» деп алап турар. Ол комитеттер Эфиопияда боон турар революцияны чаартылгаларының түннелинде тургустунган.

Эргелеп-башкарылганың бо организацияның кылыр ажылдары хөй янзы: чуртталга фондуузунга, школалар, уруглар садтары, оруктар база хөй-ниитиниң бажыңнарын тударынга контрольлу чорудары, бижик билбес чорук-биле демисеп болгаш такшеп садыг кылыр кижилер-биле демисеңгери.

«Кабаленің» ажыл-чорудулгазынга чугула чүве—чоннуң политиктиг угаан-медерелиг бедидери, улустуң революцияны чаалап алышкынарын камгалаары.

Хоорай чурттакчыларының ассоциацияларының мурнунда турар сорулгалар өскүс болгаш харысалгалыг. Ынчангаш «Кабаленің» баштаар черинге чоннуң долу бүзүрелиг чедип алган кижилерни соңгуп турар.

«Кабаде» болза чоннга революцияның бергени демократтыг эргелерни боттандырарының үлегер-чижээ болур деп, «Эфиопия геральд» солун бижээн. Чоннуң политиктиг болгаш идеологтуг угаан-медерели бедээн түүм-на ол эргелер калбарар.

**Г. ГАБРИЭЛЯН.**

# БАШКЫ ДУГАЙЫНДА СӨС

1949 чылдың чайы. Вера Шойдун Кызылдың № 2 школазын чедишкиниг доскаш, төрээн Улуг-Хемниге өөрүшкү-маннайлыг хаа келген. Ынчан районга чаа амыдырал тургузуушкуну бүгү тала-биле калбарган турган: көдээ чонун политиктиг, күш-ажылчы көдүрүүшкүү дээрге кызыгаар чок.

Ол чылдың күзү изиг түлүк, сес айның ортан чаа-ла кирип чорда, Вера Шойдун Эҗимниң эге школазынга башкылап эгелээн. Өзүп орар аныяк салгалды эртем-билигиин делгем ак оруунче үндүрүп, чуртталгага шын орукту айтып бээр бунныг башкылал ажылын Вера Кызыл-ооловна ынчаарда эгелээн. Ол оон бээр-ле шилип алган амыдыралчы оруун үзүктел чок уламчылап, бо чылыг бодунуң башкылал ажылынның мугур үжен чылынче кирген.

Үжеп чыл дээрге, кижиниң амы-хуу амыдырал-чуртталгазынга дыка-ла үр үе. Ол чылдарның өөрүнчүг, мунгарайчыг болуушкуннарын Бера Кызыл-ооловна сактып бодап бергеш, чуртталгазының эргилделиг үе-шактарын сактып келир. Школаны кады доскан эш-өөрүнге ол сетвил хаып, чоргаарланып чоруур. Оларның аразында РСФСР-ниң школаларының автарлыг башкызы, Ийи-Тал сес чыл школазының башкызы А. Оюн, ол-ла школаның директору В. О. Бавуу-Сүрүн, Тожунуң Тоора-Хем ортумак школазының директору Е. Т. Шожал, республиканың культура министри М. С. Хомушку, филология эртемнериниң кандидады Д. А. Монгуш болгаш өскелеряи-даа адаа болур. В. К. Шойдун база-ла олар-биле бир домей шилип алган мергежилиниң ажыбиле ажылдап, аныяк салгалды өөредип, кижизидериниге бараан бооп чоруур.

Амылыралдың хүн бүрүде бурунгаар хөгжүп, чаш салгалдың өзүп-мандып орары ышкаш, башкы кижиниң ажылы база ынчаар дүп бүрүде сайзыраар, ооң билиг-мергежили бедиир үжүрлүг. Оваашкан ажылынга ынак башкы Вера Шойдун билиг-мергежилин чылдан чылче бедидип келген. Ооң эргилделиг чылдары бо: ол 1957 чылда Кызылдың башкы училищезин, а он чыл эрткенде төрээн Тывазының баштайгы кадыг өөредилге черлериниң бирээзи — башкы институдунуң педагогика факультедин бот-өөредилге-биле чедишкинниг доскан. Ооң соонда-даа билиг-мергежил, боттуг арга-дужулга бедидерин уламчылавышаан: теоретиктиг, практиктиг эртем конференциялары, семинарлар, хурал-сутлаалар...

Вера Кызыл-ооловна амгы үеде төрээн Улуг-Хемниң Чааты ортумак школазында эге классторда башкылап, чүгле мында он тос чыл ажылдап турар. Ооң башкылаан класстары чүс хуу өөредилгелиг, хөй талалыг билиглиг, быжыг сагылга-чурумнуг. Ол дээрге, башкының кызымак ажылының түңнели-дыр.

Амгы үеде ооң бедиктел класындан эгелеп башкылааны 3 «а» классы школада чүс хуу өөредилгелиг, бедик сагылга-чурумнуг классторның бирээзи. Башкы ол-ла класын бо өөредилге чылында база башкылавышаан. Эрткен үжен чылдарның иштинде ышкаш, ооң башкылал ажылының чедишкининиң чажыды болза, өөреникчилериниң ада-иезинбиле быжыг харылзаазы болур. Оларга өөредилге-кижизидилге темазынга лекция, беседаларны үргүлчү номчуп берип, класының өөреникчилериниң өөредилге-кижизидилгезиниң дугайын оларга чугаалап берип турар. Өске талазында, Вера Кызыл-ооловна чурттап турар суурунуң хөй-ниити амыдыралы-биле, суурда херээженнер чөвүлелиниң ажылы-биле доктаамал харылзалыг. Кеззеде чон аразынга чоруп, көдээниң чаартылгаларынга үлүг-хуузун бүрүнү-биле киириштирип келген.

Хүн бүрүде сагып човангыр өөредип, кижизидип, эки кижилер болуун дээш амырдыжын бодаваан чораан, эртем-билигге өөредип каан өөреникчилери шынап-ла башкының бодалы дег ыңдыг болганынга Вера Кызыл-ооловна сеткилиниң ханызында чоргаарланып, өөрүп чоруур. Оларның чамдыктарын ам маа адаалы. Жанна Натпит-оол Красноярск хоорайның эмчи институдун доскаш. Улуг-Хем районнуң Төргалыгда участок эмнелгелиниде эки ажылдап турар. Кызыл хоорайның эзт комбинадының технологу Килимаа Ондаровна Шактаржык коллектиниде мактадыг кижилериниң бирээзи. А Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозунда мал эмчизи Түлүш Эртине ажылынга база-ла мактадыг. Бо дацлыны ам-даа уламчылап болур ийик.

Ам ооң эге классын өөредип каан бир өөреникчиниң дугайында мактадыг сөс. Ону Галина Донгак дээр. Ол амгы үеде Кызылдың башкы институдунуң физика-математика факультединиң бешки курузунда өөренип, бо хүнерде баштайгы башкызының ону өөреткен школазында практика эрттирип турар. Эге класска өөренип киргеш, чүгле «4» болгаш «5» демдектерге өөренип, класының чоргаалы боон, классын классче шилчип келген.

Галина Донгак эге класска алган эртем-билигниң бедиктериниче хере базымын бүзүрелдиг уламчылап, институтта эки өөренип турар. Студент кижиниң билин хөй талалыг, быжыг болурга, ооң боттуг ажылынга баштайгы базымнары шыырак болгай. Ынчаар эгелеп алырга, ооң ыңайгы ажыл-херектер база чедишкининг болур.

Вера Кызыл-ооловна Шойдун чүгле дуржулгалыг башкы эвес, ол сагыш човангыр не. Ооң уруглары ам кижи болуп өзүп келгилээн. Уруу Мария Кызылдың эмчи училищезин чедишкининг доскаш, амгы үеде Эрзиниң Нарын суурда участок эмнелгезинде ажылдап турар. Клара Шойдун Улуг-Хем районда Арыг-Бажы сес чыл школазында башкылап ажылдавышаан. Кызылдың башкы институдунуң үш дугаар курузунда бот-өөредилге-биле эки өөренип турар. Александр Шойдун —«Шамбалыг» совхозта механизатор. Хеймерп Эдуард Кызылдың № 2 школазында өөренип турар.

Хоочун башкы Вера Кызыл-ооловна Шойдун үре-түнелдиг башкылал ажылы-биле чергелештир бодунуң ажылдап, чурттап турар суурунуң хөй-ниити амыдыралынга база-ла идепкейлиг кирген турар. Ол—суурда херээженнер чөвүлелиниң кежигүнү, лектор, пропагандист, агитатор. Ажыл-ишчи кызымак чоруу дээш ол Ленинчи юбилей медалы болгаш тоску беш чыдың ийиги чылының социалистиг чарыжының тиилекчиин деп хөрек демдээ-биле шаңналаткан.

И. КЕЛШК-СЕНГИ.

ЧУРУКТА: Чааты ортумак школазының бөлүк башкылары И. Д. Оюн, практикант Галина Донгак, В. К. Шойдун (ортузунда), Я. С. Оюн, Т. О. Куулар олар Галина Донгактың педагогика практиказын сайгарып олурлар.

В. КОНДРАШОВТУҢ фотозу.

## ОЛИМПИАДА МАРКАЛАРЫ

Олимпиаданы организастап турар чурт ооң тоогузунде бир-ле дугаарында аңаа маркаларны тураскаадып үнүрүп турар. Оз маркаларда Олимпиада маргылдаалары ның бүгү хевирлерин чураап. Ону ССРЭ-де эрткен чыадың эгезинден бээр парлап үндүрүп турар. Амгы үеде 23 үүл маркалар парлаттынган.

ЧУРУКТА: Москвага болур Олимпиадага тураскаатқан почта маркалары. Ортузунда—бир бөлүк олимпийжи маркалар.

В. ХУХЛАЕВТИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

## ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 26-ДА

МОСКВАДАН
БИРГИ ПРОГРАММА

10.00—«Ye» Информастыг программа.
10.40—Эртенги гимнастика.
11.00 — А. Н. Островский — «Улуг угаанныг кижиде бодуун чүүлдер хөй». ССР Эвилелиниң Москваның М. Горький аттыг уран-чечен үлегерлиг театрының фильм-шиизи.
13.50—Медээлер.
14.00—17.05—Чаңсар
17.05—«ССРЭ улустарының ырлары болгаш танцылары».
17.35—«Коломенскиниң аар машина тудуунуп заводу». Күш-ажылчы коллектив дугайында очерк.
18.05—Хаак спортунуң талазы-биле Бүгү-эвилелдиң чарыжы. Херээженнер. 10 км. Красноярскиден дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.55—Телемедээлер.
19.05—«Хоойлу болгаш хүлээлге». Дамчыдылга.
19.35—Телемедээлер.
19.45— «Талантыларны — улуска». Республиканың медицина албан черлериниң бот-тывыңгыр уран-түүлүнүн кижик-чилериниң концерти.

МОСКВАДАН

20.15—«Бегүн делегейде».
20.30—«С. Рахманиновтуң романстары». Телефильм.
20.40—«Палестиннер: амыдыраш чурттаарынга эрге». Документалдыг фильмниң баштайгы көргүзүү.
21.20—«Конкурска поварлар четкилеп келген». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү.
22.30—23.05—«Ye». Информастыг программа.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.55—«Аныяктарның адрестери». Горький хоорайга аныяктарның телепрограммазының Бүгү-эвилел фестивалының түнелдери.
20.00—«Ойнап-даа, ырлап-даа тур бис».

КЫЗЫЛДАН

20.05—Чарлалдар.
20.20—«Ак-Мөөр» Уран-чечен телефильм.
21.20—21.40—«Рам-3 аян-чорук кылып чоруур». Фильм-концерт.

ДЕКАБРЬ 27-ДЕ

10.00—«Ye». Информастыг программа.
10.40—Эртенги гимнастика.
11.00—«Конкурска поварлар чедип келген». Уран-чечен телефильм.
12.10.—Медээлер.
12.20—17.00—Чаңсар.
17.00—«Көдээ: ажыл-херектер болгаш айтырыглар».
17.25—Хаак спортунуң талазы-биле Бүгү-эвилел маргылдаазы. Эр кижилер. 30 км. Красноярскиден дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.40—Телемедээлер.
18.50—«Отчугаш». Дамчыдылга.
19.20—Уруглар фильм. «Харлыг тоол».
19.30—«Адрес:» «Кызыздың телестудиязы».
20.00—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.15—«Бегүн делегейде».
20.30—«Чаңгыс аай, акы-дуңмалышкы ог-бүледе». Белорус ССР-ниң болгаш Белоруссияның Компартиязының тургустунганындан бээр 60 чыл болганынга. Белорус ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы И. Е. Поляковтуң чугаазы. «Мээң черим—мээң салым-чолум». Документалдыг фильмниң баштайга көргүзүү. Белоруссияның уран түүл мастерлериниң концерти.
22.30—«Ye». Информастыг программа.
23.05—01.05—«Бурунгу пиижигештериниң сезжээзи».

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.40—«Харылаңар, горнистер!»
19.10—«Атоммаш: баштайгы эзлчег ажыглалда киргеп». Телеочерк.
19.40—«Кино көрүкчүзүнүң спутниги».

КЫЗЫЛДАН

20.15—Чарлалдар.
20.20—«Ажыттынмаан ортулуктар». Документалдыг фильм.
20.50—22.00—«С. Я. Лемешевтиң концерти». Фильм-концерт.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

# КҮШ-АЖЫЛДЫ АЛДАРЖЫДАР

Мээң мурнумда он үш авторларның он дөрт шүлүү чыдыр. Оларны сайгарып көрүүнүң мурнунда янзы-бүрү темаларга чararга мындыг: күш-ажылды мактап йөрээриниге—чаңгыс, төөгү темазынга база чаңгыс, ынакшылга хамаарышкан—алды, бойдус камгалалыңга—ийи, мораль темазынга—дөрт хамааржыр болду. Моон алгаш көөрге, бистиң аныяк авторларывыс ынакшыл темазын колдадыр бижип турар ышкаш сагындырар-дыр. Ынакшыл темазынга чогаал бижиирин кымдаа хорувайн турар. Ындыг болзажок пролетарның улуг чогаалчызы А. М. Горький мынча деп чугаалаан: «Бис номнарывыстың маадырынга күш-ажылды, тодаргайларга, күш-ажылдың чорудулгазының үезинде хевирлеттинип турар кижини шилип алыр ужурлуг бис, бисте ол кижи дээрге амгы үениң техниказының бүгү күүзүбиле чепеегленген, бодунуң эзлчээнде ол күш-ажылды чиик, үре-түнелдит болдуруп, харын-даа уран үүлдүң чадазынче өрү көдүрүп турар. Бис күш-ажылды чогаалдыга ышкаш коор кылдыр өөренип билир ужурлуг бис». Моон алгаш көөрге, бир кол тема — күш-ажыл-дыр.

Бистиң сайгарып турарывыс шүлүктериниң аразында күш-ажыл темазынга хамаарышкан Ө. Чиңмиттиң «Хавыналыг» деп шүлүүнүң баштайгы строфаларың көргүзеррге мындыг:

**Салгын-сырын чоорту**
**дыңзааш,**
**Ша-даа четпейн хатче**
**шилчээн.**
**Кара булут көдүрүлгеш,**
**Карацылаан дээрин**
**дуглаан.**
**Шанактарлыг үш аът**
**кошкан**
**Чалыы кижи дүмбей дүне**
**Бар-ла шаанче**
**буруңгаарлап,**
**Баар оруун шиглеп чораан.**
**Улаан хаттың үнү**
**дыңзаан,**
**Углаан оруун дуглап**
**каашкан.**
**Шуглак кылган чагы**
**өттүр**
**Шуурган «дылы» эттиг**
**шымчаан...**

Ам көрээли. Бо үш строфының аразында харылзаазы кандыг-дыр. Одуруглар тудушаан. Сактырга, тудуг материалы туйбуну малгашка шаптавайн кандыг-даа хемчээл чокка аңаа үндүрүккириик кылдыр чыыл салып каанны ышкаш сагындырардыр. Оон ыңай ол шүлүк уузун болгаш чалгааранчыг.

Х. Серээ бо удаада дөрт шүлүк киргеп. Авторнуң бойдус камгалалыңга хамаарышкан шүлүктерни бижип турарыңга баяыр чедирер хөрек. Ынчалаа-даа ооң бижээн шүлүктери ам-даа чиг, чедир хоюглаттынмаан. Чижээ, «Мугулай оол» деп шүлүктен чаңгыс строфаны ап көрээл:

**Бо дег чижек турда-даа**
**чок,**
**Бойдус биске хора салбаан.**
**Хайыралыг бойдузувус**
**Камгалаалы, өстүрээли.**

Чаңгыс строфаның иштинге «бойдус» деп сөстү ийи катап киирерге чалгаарапчыг, чевен апарган.

В. Саган-оол номчукчуларга билдингир шүлүкчү. Ындыг болза-даа, оон «Доданнарның байырлалы» деп шүлүү чиг бижиттинген. Авторвуу-биле алырга, чүгле баштайгы хар коданга өцнеп болганы-биле ону камгалаар ышкаш билдинер.

Бин-Хем районда А. Сундуй. Тээли суурда В. Саая, Ак-Довурак хоорайда Н. Шимит. Бай-Тайга районда Д. Салчак олар мораль темазынга бижээн шүлүктерни чоруткулаан. Ол авторларның мораль талазы-биле көдүрүп турар айтырыглары шын. Ынчалза-даа оларны бижип күүсеткени дыка чевен боон турар. Бетин кыдыы дээрге, шүлүк бижиириниң эң бодүүн негелдези —рифма болгаш ритмни безин барымдаалаваан. Маңаа чижек кылдыр А. Сундуйнуң, «Арагачы Аскак-оол» деп шүлүүн көргүзүп болур:

**Арагачы Аскак-оол-даа**
**Аванеазын ап алгаш,**
**Арагалааш турун берген,**
**Ажылдаарын уттуп алган.**

Мында чүгле ритм биле рифма барымдаалаттынмаан эвес, сөс дакпырлаашкыны база бар. Дөрт-ле одурутнуң иштинде «арага» деп сөс ийи катап киргеп.

Эрги-Бардыкта Л. Хомушку, Мугур-Аксында С. Соскалдай, Хову-Аксында К. Ооржак, Шагаан-Арыг хоорайда Р. Ооржак олар ынакшыл темазынга бижээн шүлүктерни чоруткан. Ол шүлүктериниң аразында чүгле чаңгыс С. Соскалдайның «Ажежип ап көрээли бе?» деп шүлүүнге доктаан көрээл. Ол шүлүкте, бирээде, эргя, катаптан шаг болган сөстерни ажыглаан. ийнде, «Аа-шуу декей-оо» ырының чамдык черлерни хоолгалап турар аян база бар. Чижээ, «Дылым чайгаар долгаларты, тыртып калыр. үнүм үнмес, шопуннаан бо эриям безин шоочаланын хаглы бээрдир». Бо строфада лириктиг кандыг чараш түве бар деп көөр бис? Дараазында строфада мындыг сөстер база бар: «Этеннигден, чалданыгдан, эзеримден безин дүшпейн, эзеңгимни кыңгырадып, эжилежип эртер-дир мен». Мында база-ла чечен эвес, чевен сөстер киргеп.

Чоон-Хемчиктиң Суг-Аксында Борис Куулардың «Тербе-Дашта чурумалдар» деп шүлүү Ю. Кюнзегештиң бир чогаалынга дөмей. Чурумалдар кайа турган, а ам бар бе?

Аныяк болгаш хоочун авторларның редакцияга чоруткан чамдык чогаалдарын сайгарып көөрге мындыгдыр.

С. ТАМБА.

# БАРЖАК ТАЙГАЗЫ

Чадаана хемниң солагай талазында, Кара-Адырның бажында, кыры кезээде килчеңнер тас, частың сөөлгү айыңга чедир моңгы хары хевээр чыдар Баржак тайгазы бар. Ооң кырынга чогум чайын чеде бээрге, ында-мында аяңнарда чаа-ла частын келген янзы-бүрү чечектери чүү дээр. Чогум тайга тазывче үне бээрге, оът-сигенден аңгыда чүү-даа чок. Кижи харындаа бичии-бичии хөлчүгештерге таварышкылаар. Ымыраа-сээктиң бараанын кижи көөр эвес, артында хадымырлап каан турар. серинв. Ынчангаш сыын-мыйгак, буурбулан ышкаш улуг аннар ол үеде тайганың тазынга турумчуй бээрлер.

Бо тайганы чүте ынчаар адап каавыл? Ооң ады канчап тыптын келгенил?

Кулун-Дүжерге төрүттүнгеп, аңаа ойнап өскен болгаш, Чадаана хем бажы ынчаар даглар, тайгаларның аттарының канчан тыптын келгенин чангыс чер-чурттуглаарымның тоогүлүг солун чугааларындан дыңнап келген мен...

Ынчан күскү карە-дөңдак үезин, эртен-кежээ соогу хөлчок апарган. Дөңңилер аттангаш кидин түлүг дөңнеп эгелээн үезин ол. Ол чылын дөңнинің эльбэ кончуг болган дээр. Кара-Адыр бажынга Агбаакай ашак четкеш, дөңнеей аарак Шеттиг-Өзеннеп Кара-Адырның солагай талазында кыры бедик, делгем, кезээде килчеңнер тас чыдар тайганың эдектеринде кезек-кезек кара ыыштарлыг ыйгалыктан дөңнээр дээш, хеймер оглу Болаан-оолду эдертип алгаш чеде берген-дир. Орукка олча-даа злээн болган. Чедер черинге чеде бээрге, ында-мында одагланып алган дөңнчилерде эндерик. Хемпер долгандыр чактыыр боо, дүүрге даажы мында ток, дүүге дөн дээш шимээш-ле хөлчок. Адашкылар чадырынга бир хонуун чораан эртежик четкеш, күш-хүнезинин дүжүргеш, аттарының эзер-чүгеннерин сойгаш, одаг чоогунда ортен каан турган пиңүү аттар чоогунга дужаан салышканнар. Агбаакай ашак: — Бис дыка өзалдаан-дыр бис, оглум. Хемнерде боолар даажын көрбес сен бе, черле орай үнген улус-ла болгай бис. Бо одагда келген дөңнчилер-биле кады одагланып, дөңнээр-ле болган-дыр бис ийин — дээш, оглу-биле кады шай-суксун эмеглежип хайындыргаш, чемненип алганнар. Ооң соонда адашкылар одаг чоогунда эзимче ийн тарай дөңнеп чорупканнар.

Улус дөңнөзе-даа дөңнеп ам-даа элбек чер болган. Кежээге дээр адашкылар алаан дөңнин боолан алганнар. Одагта эзп чедип кээрге, дөңнчилери чедип келген болган. Олар-биле ужуражып, чугаалажып, танышып чолукканнар. Кады хонган соонда злаан каш хүннер дургузунда ол чоокку кара ыыштарлыг кезек-кезек өзеннерден дөңнээш, адашкылар ам тайганың оске талазынче чорупкан. Демги улузу ол черлерде дөңнеп артып калган.

Аңаа кээрге—экизи көрген улус ам дээрезинде дөңнеп келбаан, дөңнээ элбек болган. Аңаа өөрээш адашкылар ботботтарындан ырап, талыйтыр аңгы-аңгы дөңнеп чоруп каар апарганнар. Анык кижи болгаш Болаан-оол үргүлчү-ле адаазындан болганчок-ла ажыр эккээр турган. Ол ойде адазы оглун:

— Кыргап кижиниң мээң чолум ырай берген-дир, оглум, эки дөңнне, дөңнң хөй чыл-дыр бо—деп деткип каан.

Бир-ле хүн ийн адашкы база катап дөңнеп үнгеннер. Агбаакай ашак хүннү бадыр дөңнээш, шала эртежик дыштанып алыры-биле одагта чедип келген. Чеңнып чораап артык өөс курунда сойдунган дөңнң кештерин бөле баглап алган бо келген. Ол күс кара күс болган дээр, дыка үр хар чагбаан, эртен, кежээ соок шоолуг-ла эвес дыңзый кагылап каап турган. Болаан-оолдуң чугаазындан алырга чер билбес болгаш аскаш, одаан тып- чадааш, угааны дедирленген болган. Ынчалза-даа ол тура-соруктуг туттунгаш, 12 хонук дургузунда бодунга ап чораан оок-дары, быстанарын өйлеп боолан, боолаан дөңнерин сойгулааш, аштай бергеш-ле оларның эъдин быжырып чип чораан, бир хүн таныры, көргени-даа ышкаш бедик кырынга үнүп келген. Ам боданыш, көрүп орарга адазы-биле кады эртенниң-не дөңнаеп үнүп турган одаанның чаны болуп-тур, ынчалза-даа ында-мында дөңнчилер бооларының дааштары эдип-ле турар: кайызынга бүзүрээр боор, бүзүрээш чеде бээрге, өске танызы кижилер боор. Бодунуң одаан дилеп чораан, ооң чалында бедикче душ боон үнүп келгени бо. Болаан-оол одаан ынчаар тып алган.

Оглунуң ынчаар тыптын келгенинге Агбаакай ашак аажок өөрээн. Ол үеге дээр ол Кара-Адырның бажының солагай талазында кыры бедик делгем, килчеңнер тас тайганың ады чок турган дээр. Ооң эгелээш-ле чон ол тайганы «Бар, чок» деп адай бергеннер. Чоорту ол ийн сөс чонуун дылынга эптежип, «Баржак» тайгазы ажырыптыр.

А. МОНГУШ.

## Төөгү чугаалардан

# «МОСКВИЧИЛЕР», «ЖИГУЛИЛЕР» ЭЭЛЕРИН МАНАП ТУРАР

1978 чылдың РСФСР-ниң акша-бараан лотереязының Чаа чылга тураскаатқан үндүрүлгезиниң ойнаашкыны декабрь 29—30 хүннеринде Калуга хоорайга болур, ооң киржиклерлерге «Москвич» деп 100, «Жигули» деп 100 машиналарны ойнап ап болур.

Ойнап алыр еске-даа чүүлдериниң санын көөдеткен. Оларның аразында «Урал», «Иж-Планета», «Восход» маркаларның мотоциклдери, янзы-бүрү маркаларның радиоприемниктери, эр, херээжен кижилериниң шактары, соодукчулар, еске-даа чүүлдер бар.

Чаа чыл үндүрүлгезинде акша ойнап алыышкыны база хөй. 500 рубльди ойнап алырын көргеп.

Чаа чыл үндүрүлгезинде 10000 муң ойнап алыышкыннарны киргеп, оларның ниити түү 18 миллион рубль боон турар.

Билеттерни ажаалга кассаларындан, садыг бүдүрүлгелериниңен, харылаа салбырларындан, кинотеатрлардан, вокзалдардан садып ап болур.

Чаа чылдың лотерея билеттерин садып алырынче далажынар, ол дээрге, Чаа чылда силерниң төрелдиңнерге, чоок кижилериңнерге эки белек болур.

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫН ЭРГЕЛЕЛИ

## Агаар

Бөгүн республикага көжүп турар булуттаар, чагбас. Барыып чүк угланыышкынны хаттың дүргени секундада 0—5 метр чедер. Агаарның температуразы 20—25, чамдык районнарга 12—17 градус соор.

Кызылга аяс хүн болур. Хат копкак. Агаар дүне 31—38, хүндүс 21—23 градус соор.

Солунуң дараазында номери декабрь 28-те үнер.

## Кино

ДЕКАБРЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Хүн адаанда доозун» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Мультчыыды» 9.30, «Алдын эшелон» 10.50, 15.00, «Кардиналга удур дөрт» 12.40, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Буденовка» 15.00, «Көрс сал-ла ынакшааны» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Дөрт мушкетерлар» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

ДЕКАБРЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хүн адаанда доозун» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Мультчыыды»: 9.30, «Алдын эшелон» 10.50, «Киноклуб: «Элээдилер болгаш хоойлу» 15.00, 17.10, «Кардиналга удур дөрт» 12.40, 19.20, 21.10 шактарда.
«ВОСТОК»: «Оолдар фронтуже бар чыткан» 15.00, «Менде ынак мен деп чугаала» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Дөрт мушкетерлар» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг кылдыстериниң 2-37-13, пропаганда кылдызының 2-31-75, культура кылдызының 2-23-54, көдээ ажыл-агый кылдызының 2-21-47, үлетпүр кылдызының 2-22-64, чагаа кылдызының 2-41-27, информация кылдызының 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 2753.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелеливиң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—01451.